

25.10.2006

תרגול: פילוסופיה של העת החדשה ב'

מתרגל: יואל רגב

שעות קבלה: חמישי – 1:30 – 2:30 חדר 2713

052-8668091 yoel.regev@gmail.com אפשר להתקשר מתי שרוצים.

מטלות:

- לקרוא ולהגיע עם הטקסטים.
- עבודה גדולה בסוף הסמסטר.
- ציון: עבודה לקראת סוף הסמסטר ואולי השתתפות בתרגיל (אם לא השתתפתם – לא יוריד).

ביקורת התבונה הטהורה

בגרמנית 'ביקורת' – סוג של 'בירור משפטי'.

בעצם, יש כאן רמיזה שיש בעיה עם 'טוהר' התבונה.

הקדמה:

ב'מוטו' לפני ההקדמה קאנט אומר שהוא לא הולך לבטא 'סברה' – דבר שמניח יסוד לכת או דעה, אלא 'ידיעה' – רמז לניגוד האפלטוני. **הסברה מול הידיעה** משחקת תפקיד חשוב בביקורת התבונה הטהורה. מהי הסברה? דעה על מצב העניינים בעולם, מסודרת פחות או יותר. האם סברה מספיקה כדי להפוך ליסוד של כת או דעה? כן. לדוגמא, מפלגה / אידאולוגיה .

ההבדל בין סברה לידיעה היא שהסברה לא מנסה לבחון את יסודותיה. עם כן, ידיעה היא ידיעת היסודות של העולם שבו אנו נמצאים, הבנת מושגי היסוד שלו.

קאנט טוען נגד המטאפיזיקה (עד ימו) דומה לטענה האפשרית של אפלטון נגד המשורר – הם רוצים לצאת מ'המערה', אך עושים זאת בצורה לא נכונה. במרכז הביקורת יהיה איך מבצעים את היציאה באופן נכון, בלי התדרדרות. הוא לא רוצה ליצור 'כת' או מערכת דעות.

המטאפיזיקה היא אוסף של כתות, שטוענות טענות סופות בנוגע למצב הדברים בעולם – וזה אינסופי, כי אפשר להמשיך לטעון עוד ועוד. קאנט טוען כי לא נוכל להכיר את העולם בגלל שאנו מופרדים ממנו בסורגי חלל וזמן. האנסופיות הזו היא תוצאה של אי-הצלחה במציאת ידיעה בנוגע למטא-פיזיקה. כשקאנט בוחר ב'מוטו' של בייקון כהקדמה להקדמה, הוא אומר שהוא רוצה **לשים קץ לתהליך האינסופי של נסיון המטאפיזיקה להפוך סברה לידיעה.** הוא עושה צעד חשוב בנושא – הוא מנסה להבין מה הסיבה לאי ההצלחה הזו, והוא חושב ש**טוהר** התבונה הוא הסיבה לכך. קאנט מציע להחליף את המטאפיזיקה בביקורת – **הוא טוען כי המטאפיזיקה תוכל להיות מטא-פיזית רק אם היא תוכל להיפך לביקורת.**

הקדמה למהדורה הראשונה

קאנט טוען את מה שתארנו לעיל- המטאפיזיקה הופכת לזירה של מאבק אינסופי בין דעות וכתות, מאחר ולא עולה בידה להיות מה שהיא רוצה להיות. אולם, יש לכך סיבה – השאלות הן מעל יכולת התבונה האנושית, למרות שמטבע התבונה לענות עליהן. יש כאן סתירה – **טבע התבונה לענות על שאלות שהיא לא מסוגלת לענות עליהן**. השאלה היא שאלה של עקרונות. אומר קאנט – לפעמים אפשר למצוא עקרונות, בתוך הנסיון. אולם לעיתים אנו נאלצים לצאת מחוץ לתחום הנסיון כדי למצוא את העקרון. העקרונות האלה לפעמים לא נמצאים בעולם עצמו. התבונה עושה סוג של 'קפיצה' אל מחוץ לעולם, ומה שגורם לה לעשות זאת היא עצם טיבה של התבונה – למצוא את היסוד לעולם. בשלב כלשהו היציאה נהפכת ל'לא לגיטימית', לקפיצה לא מוצדקת, ומטרת הביקורת תהיה לעמוד על הגבולות של 'היציאה' המדוברת. נרצה למצוא את הגבולות, שעד אליהן, 'יציאת' התבונה תהיה מוצדקת.

מבוא – המשפטים הסינטיים

בהקדמה ראינו שהמטאפיזיקה צריכה להפוך לביקורת. במבוא הוא מנסח את השאלה שצריכה להשאל ע"י המטאפיזיקה - כיצד אפשרים משפטים מרכיבים אפריוריים?

השאלה שניסינו לשאול פעם שעברה היא – מה היחס של הפרוייקט הקאנטיאנטי לחלוקה שמבצע אפלטון בחלק העליון? ברור, אומר קאנט, שלא נרצה לעסוק בסברה (בחלק התחתון). מה נמצא בחלק העליון? ידיעה.

ע"פ אפלטון, תפקיד הפילוסופיה הוא לעסוק ב'אידאת הטוב'. מהי אידאת הטוב? היא האידאה שלאורן אפשר להבין את שאר האידאות. היא מופשטת. המדעים לא עוסקים בניסיון ההבנה של יסודותיהן (האקסיומות שלהם), ולכן האידאות שמונחות ביסוד המדע הן היפותזות. הפילוסופיה תעסוק בראשית ההיפותזות, וזוהי 'האידאה של האידאות'. להיפותזות אנו מגיעים דרך ההתבוננות במושאים ובאובייקטים שמוצבים מולנו.

כשקאנט אומר שהפילוסופיה צריכה להפוך לביקורת, ושמטאפיזיקה צריכה להיות מדע – האם זה אומר כי קאנט רוצה שמטאפיזיקה תעזוב את העיסוק שעסקה בו מאז אפלטון, או להפך מדע כמו שאר המדעים? ואם התשובה היא האחרונה, אז מדוע בכלל צריך אותה?

התבונה – מה שהפילוסוף משתמש בו כאשר הוא יוצא מעבר להיפותזות (למה אקסיומות נכונות, לדוגמא), וזה בניגוד ל**שכל**, שעוסק בשאר המדעים, וגוזר מההיפותזות כללים (לדוגמא – מוכיח את סכום הזוויות במשולש מהאקסיומות).

האם קאנט אומר שהמטאפיזיקה צריכה להפסיק לעסוק במה שהיא תמיד עסקה בו? נדמה לנו שכן, אבל כנראה שנראה שלא. ממשל היונה (היונה רוצה לוותר על ההתנגדות של האוויר, כדי להקל עליה, אבל אם היא תבטל אותו, היא לא תוכל לעוף) – קאנט לא אומר שהיונה צריכה להפסיק לעוף, הוא אומר שצריך לעמוד נגד ההנחה שכשנסיר את מה שמפריע לנו, נוכל לעשות טוב יותר. קאנט אומר שאנחנו חייבים להשאיר את ההפרעה.

ניזכר ביום – שאומר שאנחנו יכולים להמשיך להתנהג בחי היום יום כרגיל בגלל שאנחנו לא חושבים על מה שאנחנו עושים. אם נחשוב, לא נוכל להמשיך לעשות. יש דברים שיכולים להתקיים רק אם לא נחשוב עליהם.

יש אסכולה הטוענת כי קאנט רוצה לעשות בראשית ההיפותזות, ממשיך לעסוק באותה שאלה שהמטאפיזיקה עסקה בה עד כה, אבל בצורה אחרת. קאנט מציע לא תאוריה של המדע, אלא תאוריה של היסוד של ההווייה שלנו, של ההתנסות שלנו, בתור התנסות סופית.

מבוא: הוא מתחיל באמירה **שברור שכל ההכרות מתחילות בניסיון** – אבל זה לא אומר שכולה **נובעת מהניסיון**. ממשיך את האמירה של לייבניץ ש'הכל בחושים חוץ מהשכל עצמו'. יש כאן הבחנה בין להתחיל מניסיון, לבין להיות תלוי בניסיון.

קאנט אומר שאין שום דבר לפני הניסיון, אבל יתכן והתחלת הניסיון מביאה איתה 'עבר' שלא היה אצלנו קודם, ידע אפריורי כלשהו. בד"כ, אנו לא מבחינים בין הניסיון לבין ה'עבר המוחלט' שאנו מקבלים יחד עם התחלת הניסיון. אנו ננסה לעבור את האימון הממושך שמפריד את ה'תוספת על הניסיון' מהניסיון.

8.11.2006

תרגול 3

מבוא

דיברנו בתרגול שעבר על ה'תוספת' שמגיעה עם הניסיון הראשון, ומגיעה אלינו עם הניסיון הראשון. הוא מצביע בפסקה השנייה כי יש לנו הכרות אפריורית, שהסימן שלהן הוא:

- **הכרחיות** - ואז מקורן לא יכול להיות הניסיון (הניסיון מוגבל למספר סופי של מקרים).
- **כלליות**

נשאל מדוע קאנט לא מגיע למסקנה של יום, שבגלל שמהנסיון לא יכולות לנבוע הכרות הכרחיות וכלליות, ולכן הן השליה, והוא טוען שיש לנו הכרות שכאלה? קאנט מאמין במדע, ומחפש שיטה שתאפשר לו לייצר בסיס למדע שיהיה תקף, ולא רוצה להסתפק בפרויקט ביקורתי כשל יום.

במילים אחרות, קאנט קובע כי יש לנו ידיעה בטוחה, שאני מעוניין בודאיותה, ועל כן ננסה להוכיחה. הוא מוסיף כי בלעדיה, גם המתמטיקה לא תהיה אפשרית.

נשאל, מהו המניע שמונח בבסיס האינטרס של קאנט למצוא בסיס למדע, להבדיל מאמירת יום? זו עמדה אינטרסנטית, שעומדת בתחום הסברה.

קאנט 'עונה' ליום האימפריציסט שהוא עדיין רציונליסט מדי, מאחר ויום אומר שיש לנו ניסיון, ובתוכו יש משהו שלא יכול לנבוע מתוך הניסיון (המדע, המוסר, משפט...), ועל כן הוא לא קיים. אבל הוא כן קיים בתוך הניסיון... אי אפשר להגיד שאין בניסיון משהו שהוא מעבר לניסיון, יש להסביר את זה.

משפטים מנתחים (אנליטיים) ומרכיבים (סינתטיים)

- **מנתחים (אנליטיים)** – מסבירים – 'רווק הוא גבר לא נשוי' - בעלי הכרח שכן אנו רק מבהירים את מה שהיה בתוך הנושא.
- **מרכיבים (סינתטיים)** – מרחיבים – 'רווק הוא גבוה' – מחברים נשוא ונושא.

אפריורי / אפוסטריורי

קאנט קובע כי המשפטים האפוסטריוריים (ניסויים) הם תמיד מרכיבים, והאפריוריים הם מנתחים ומרכיבים (בניגוד לעמדה שהם רק מנתחים). צריך להבין מאיפה נובעים משפטים אפריוריים מרכיבים, שכן אין לנו איך לחבר אותם – אסור הרי להסתמך על הניסיון.

קאנט אומר שבמקרה של משפטים סינתטיים אפריוריים, חסרה לנו ה'משענת'. אנו עוברים ממושג אחד למושג שני, במעבר עם הכרחיות, ולא ברור לי בכלל על מה זה נשען. כיצד אתן לזה דין וחשבון? קאנט ינסה לתת לזה תשובה, להבדיל, כאמור, מיום.

נשים לב לדמיון של החלוקה בין האמיתות ההכרחיות לבין האמיתות הקונטנגנטיות של לייבניץ. אצל לייבניץ ההבדל בין השניים הוא בדרך שבה הנשוא כלול בנושא (מספר הצעדים שאנו צריכים לעבור – באמיתות הכרחיות זה סופי, בקונטנגנטיות זה יכול להיות אינסופי). עם זאת, לייבניץ נגרר לשפינוזיזם – שכן בסופו של דבר שניהם הכרחיים.

קאנט מנסה להמנע מהבעיה שהוצגה לעיל. הוא מחפש את ההכרח הלא מושגי, אבל שבכל זאת קיים, בתוך הניסיון. הוא עונה **שמשפטים סינתטיים אפריוריים אפשריים בגלל שהם מהווים תנאי לניסיון.**

בסוף המבוא, קאנט קובע כי הניסיון זקוק ל'משהו' שיחזיק אותו – שכן הוא מורכב מגורמים שונים שמחברים בתוכו. הוא קובע כי ההכרה מורכבת משני חלקים – חושניות ושכל, והם שני 'גזעים' שיתכן ויש להם שורש משותף, אבל אנו לא יודעים כלום לגביהם, והם ניתנים לנו בנפרד. נשים לב שזה ההבדל מול האימפריציסטים והרציונליסטים, שניסו לבנות פילוסופיה שמתבססת על אחד משני גזעים אלו. אנו ננסה, להבדיל מקודמי קאנט, להסביר מדוע כל 'גזע' זקוק לשני.

בחלק הראשון של האסתיטיקה הטרנסצינדנטאלית קאנט מגדיר הסתכלות כנוכחות בלתי אמצעית של מושא ההכרה. הסתכלות דורשת מושא, ומושא דורש אינו אפשרי לבני האדם אלא על ידי הפעלת הרוח, קרי הסתכלות.

קאנט שואל האם בהסתכלות הזו אנו יכולים להבחין באלמנטים אפריווריים? ומצביע על החלל והזמן.

15.11.2006

הראינו כי משפטים סינטיים אפריריים אפריים. הכיצד? הם הכרחיים בשביל הניסיון, הניסיון זקוק לתנאים מסויימים בכדי שהוא יהיה מה שהוא. המשפטים הסינטיים האפריריים שואבים את הכרחיותם מצורך של הניסיון.

קאנט אומר שיש שני ענפים של האידאה – שיתכן שיש להם שורש משותף, לא מוכר לנו. הענפים הם **החושניות והשכל**. כל התנסות היא הרכב של שניהם.

הסתכלות: שם לייצוגים שבהם יש **יחס בלתי אמצעי אל המושא**. המושא נוכח לפני, ניתן לי. עבורנו, בני האדם, הנוכחות הזו יכולה להתאפשר רק באופן פסיבי. משהו מופעל עלינו ויוצר את ההסתכלות. **אני לא יכול לגרום לכך שאני אראה לבן, אם אין משהו לבן לפני**. היא חלק מהחושניות.

ההתנסות שלנו היא סוג של חיבור בין **ההתנסות לבין השכל**. אין להעדיף אף אחת מהן על פני האחרת (כשם שעשו הרציונליסטים / אימפריציסטים). ללא חושניות לא יהיה נתון לנו מושא כלשהו, ובלא שכל לא היה נחשב מושג כלשהו.

קאנט מפריד בין החושניות ובין השכל, ומבצע ניתוח של כל אחד מהם בנפרד – החושניות באסטיקה¹, והשכל בלוגיקה. לאחר מכן קאנט יגלה את הסינתזה שמחברת בין השניים (באמצעות הדדוקציה הטרנסדנטלית) – את הסכמות.

טרנסדנטלי במובן הקאנטיאני – מה שבאופן הכרחי שייך לניסיון מבלי להיות חלק ממנו. אנו נחפש בתחום החושניות סינטזות שמאפיינות את הפעילות האוטונומית של התחום הזה, אפריריים בתחום זה. איך יתכן אפריריים בתחום של הפעלות, נשאל? כדי לענות על כך קאנט מבחין בין החומר של החושניות, לבין הצורה של החושניות – החלל והזמן. בשביל שנוכל לקבל תופעה, אנו זקוקים ל'אופן' התופעה. בתוך התחושה יש תחושות פנימיות וחיזוניות. עצם החיצוניות והפנימיות לא ניתנת לנו כתחושה. (לא ניתן להתנסות ב'חיזוניות' או 'פנימיות'). הדרך בה אני חש היא 'הצורה' – ההתנסות האפרירית.

קיימות קדימות של הצורה על התוכן, אבל היא לא בזמן – אין לנו עדיין זמן. זה סוג אחר של קדימות. **החלל:** בעמודים 45 – 46 קאנט מוכיח כי החלל אינו מושג, אלא הסתכלות אפרירית. פרטים בעמודים אלו. החלל הוא החיצוניות. שני הברורים הראשונים מצביעים על העובדה שהחלל הוא דימוי יסודי, והוא יסוד שקודם לכלל ההתנסויות. לאחר מכן נראה שהחלל הוא אפרירי, **והכרחי** – אני לא יכול

¹ אסטיקה – ביוגית, חושניות

לדמיין דבר בלי חלל, ועל כן החלל הכרחי. אולם, חשוב לשים לב – זה עדיין הסתכלות (טהורה). זו הינתנות בלתי אמצעית. איננו יכולים לחוש בלעדי החלל.

הזמן: הזמן הוא הפנימיות.

22.10.2006

ראינו שיעור שעבר שהחלל הוא סינטזה חושנית (חיצונית) – שמחזיק את החושניות בתור אחדות. באופן דומה מתבצעת חקירה בנוגע לזמן (החושניות הפנימית). ע"פ קאנט – הזמן קודם לחלל – החלל מבוסס ע"י הזמן.

כעת נעסוק ברובד השני – הפעילות האקטיבית – של יצירת המושגים .

למה קאנט קורא למושגי השכל הטהורים קטגוריות? מהמילה קטגוריה, תביעה. על הקטגור לגלות שהנאשם הוא האשם. איך הוא עושה זאת? גילוי המהות של תופעה כלשהיא , ע"י קישור לוגי בין ראיות. אצל אריסטו, הקטגוריות הן האפנים הבסיסים של היות הישים קיימים. **הקטגוריות מגלות את אופן הקיום היסודי והעמוק ביותר של הישים.**

מהו מושג ע"פ קאנט? שהוא סוג של איכות, תוצאה של איזושהיא פעילות. לדוגמא – אני רואה כמה עצים, שיש ביניהם הבדלים, אבל אני מקבץ ביניהם, ע"י הוצאת המשותף (ה'עציות'), תחת מושג אחד. ע"פ הגדרה זו, מושג יכול להיות רק אפוסטריורי – זקוק לניסיון.

קאנט אומר שהוא רוצה לעשות את מה שעשה אריסטו – לגלות את הקטגוריות, מושגי השכל הטהורים. את הכללים על פי הם עובדת החשיבה. הוא אומר שהוא רוצה לגלותם באופן שיטתי, ולא באופן מקרי (כפי שעשה אריסטו).

כיצד נגלה אותם? הוא לוקח את טבלת השיפוטים (מהלוגיקה הפורמלית) כדי לגלות את טבלת הקטגוריות. הפרק הראשון מנסה להצדיק את המהלך הזה.

אבל למה זה מהלך תקני? הלוגיקה התפתחה עם השנים. זו לא בהכרח הדרך בה החשיבה פועלת. האם זה לא מערער על גילוי?

מהלך ההצדקה (עמ' 71):

ראשית, קאנט מגדיר את המושג – כתוצאת פונקציה. המושג הוא אקטיביות, או לפחות תוצאה של האקטיביות. המושג הוא איסוף הפעולות השונות בהן אני עושה את ההשוואות בין עץ אלון לאשוח. המושג הוא פעולה שמופעלת על הפעולה (על האובייקטים). הפעולה של אחדות פעולות היא פעילות השכל. אבל מה גרם לפעולה הראשונה? קאנט רומז כי יש פעולה ראשונית שמאחדת את כל ההסתכלויות, ואז יש פעולה נוספת, שמאחדת את הפעולות. בראשית קאנט קובע כי יש שתי יכולות – חושניות ושכל. בהמשך, בסעיף 10, יוסיף פעולה נוספת – הכוח המדמה. כוח זה יחבר בין החושניות והשכל.

קאנט אומר המהלך הוא להגדיר מה מושג עושה, ואחרי כן, נראה כי הפונקציה, שמונחת ביסודה של המושגיות, היא בדיוק אותה פעילות המונחת ביסודו של השיפוט. למה זו אותה פעולה? הוא אומר – בואו נתבונן במהות של השיפוט, במה השיפוט עושה. כשאני אומר על A שהוא B, אני מבצע האחדה, כמו בהגדרת מושג. עם כך, הפעולה שאני מבצע כשאני חורץ משפט או יוצר מושג, היא אותה פעולה. הטענה הקאנטיאנית קובעת כי 'לאחד נשאר לאחד' – לא משנה אם זה פורמלית, או ייצוגים. מאחר ויש לנו לוגיקה שמטפלת במשפטים ובאיחודים פורמליים, וזה לאיחודים של מושגים, לכן ניקח אותה גם לשימושנו.

נשים לב – עדיין לא גילינו את מושגי השכל הטהורים. בשלב הזה יש לנו כיוון (להשתמש בטבלת השיפוטים), אבל עדיין לא ברור לנו על מה תבצע פעולת האיחוד במושגי השכל הטהורים – כי מושג תלוי, לכאורה, בהפעלות – בהסתכלות, ועל כן הוא לא יכול להיות טהור.

כדי שנוכל לחשוב, לא מספיקים הכללים הפורמליים של האחדה – אנו צריכים אופנים בסיסיים שיכתיבו לנו 'למה לשים לב' בזמן שאנו מבצעים את פעולת האיחוד. צריך הנחיה 'תכנית', מעין איחוד בסיסי שמונח ביסוד כל שאר האיחודים. בלי זה – לא נוכל לבצע את הפעולה הזו של לחשוב מושג. נוכל לחשוב, אבל לא לחשוב מושג. אנו צריכים תנאי תוכני, לא להסתפק בתנאי הפורמלי.

החשיבה הטהורה יכולה להיות רק חשיבה של ההסתכלויות הטהורות. התוכן של המושגים הטהורים של השכל תהיה האחדה של צורות ההסתכלות הטהורות – האחדה של הזמניות, שהיא ההסתכלות הטהורה הבסיסית. כדי שהרצף של החושניות יהיה ניתן לחשיבה – הוא צריך להיות מאורגן באופן ראשוני בסיסי. הכוח שמבצע זאת הכוח המדמה הטרנסצנדנטלי – שמארגן את ההסתכלויות הטהורות, את רצף הזמן, באופנים מסויימים. הארגון הראשוני הזה מהווה יסוד לכך שתוכל להתבצע פעולת החשיבה. הקטגוריות יהיו מושגים שיאחדו את האופנים בהם הכוח המדמה הטרנסצנדנטלי מאחד את הזמן. (ניתן להכניס איחוד באופנים שנים).

לסיכום, הקטגוריות הן המשגה של הפעולות של הכוח המדמה הטרנסצנדנטלי – הפעולות בהן הכוח הנ"ל מאחד את הזמניות. (ראה סעיף 10, עמ' 75).

29.11.2006

ציטוט השיעור: 'הבעיה שלנו בקריאת טקסטים פילוסופיים היא לא מה שאנחנו לא מבינים, אלא מה שאנחנו לא מבינים שאנחנו לא מבינים' – הכרה במצב העגום של הכיתה.

טרנסצדנטאלי - מה שאין מקורו בניסיון, אבל הוא שייך באופן הכרחי לנסיון – חלל וזמן, לדוגמא
טרנסצדנטי – מה שמעבר לנסיון. נפש, אלוהים.

תרגול 6

חזרה על המהלך עד כה:

קאנט לא רוצה לעסוק בסברה, אלא בידיעה. 'אינני רוצה שבני האדם יראו את הדברים הללו כדבר שבסברה, אלא כדבר שבמעשה'.
אמרנו כי קאנט מגלה את הקטגוריות תוך כדי שימוש ב'קו המדריך', כלומר, לא מתוך התבוננות בעולם, אלא באופן סיסטמטי, ע"י הקבלה ללוגיקה הפורמלית, טבלת השיפוטים.
מה המשמעות של טבלת השיפוטים – איחוד של מספר תכנים לתוכן אחד. לדוגמא – מושג העץ – איחוד של הדקל, האשוח, והאלון – אנחנו סוקרים אותם, יש בהם ריבוי של פרטים שונים זה מזה, ואנו מחזיקים מתוכם משהו משותף – מושג ה'עציות'.

קאנט אומר שמושגי השכל הטהורים ממשיגים את ההסתכלויות הטהורות, החלל והזמן. הקטגוריות הם המשגה של החושניות הטהורה. הריבוי הטהור של הזמן, הוא קודם כל מאוחד על ידי פעילות מסויימת, שהיא פעילות של הכוח המדמה הטרנסצדנטלי. מושגי השכל הטהורים הם המשגה של הפעילות הזו. מה שאנו מגלים דרך טבלת השיפוטים, דרך המושגים הפשוטים של השכל, הוא סוג של פעילות, של **אקט**.

ננסה להבין את המעמד של הכוח המדמה הטרנסצדנטלי, שלא הוזכר עד כה.

מדוע אפשר להשתמש בטבלת השיפוטים, מושגי הלוגיקה, בשביל גילוי הקטגוריות? הפעילות שמתבצעת בשיפוטים זהה לפעילות שמתבצעת בחשיבה, במושגי השכל הטהורים, והיא פעילות של **איחוד**.

הדוקציה הטרנסצדנטלית

סעיף 10 – סופו הוא החלק המכריע בטיעון. קאנט מתחיל בדבר ברור – בחלוקה בין הלוגיקה הפורמלית, תורת ההגיון הכללית, המהווה **צורה**, לבין תורת ההיגיון הטרנסצדנטלית.
מה ההבדל המהותי בין הלוגיקה הפורמלית לבין הלוגיקה הטרנסצדנטלית? ראשית, ניזכר מהי לוגיקה ע"פ קאנט – כללי מחשבה. **הלוגיקה הפורמלית מגדירה את כללי המחשבה הכלליים של כל חשיבה באשר היא**. הלוגיקה הטרנסצדנטלית מכילה את כללי המחשבה ההכרחיים לחשיבה המתאימה

להסתכלויות שקיבלנו מהאסטיקה, כלומר – **חשיבה של ההתנסות, חשיבה של הניסיון. בהמשך קאנט יאמר כי רק החשיבה הזו תוכל להחשב לידיעה.**

היכולת הזו של החשיבה תהיה בהכרח חשיבה של צורות ההסתכלות הטהורות (שכן זוהי חשיבה של ההסתכלות, של הניסיון). החלל והזמן מהווים 'מחסום' אל החושניות, ומכיוון שאנו שואלים מהי החשיבה שתחשוב את ההתנסות, אזי החשיבה צריכה לעבור דרך ה'מחסום' הנ"ל, ועל כן צריכה לציית לחוקיו, כאשר אנו משיגים. לכן, הקטגוריות יתלוו לכל תהליך המשגה המתבצע על ידי השכל. ברגע שאנו יוצרים באופן אקטיבי מושג אמפירי (עץ, ...) – אזי כבר בוצעה פעילות של יצירת מושגי השכל הטהורים, שהם הקטגוריות.

ע"פ קאנט, מושגי השכל הטהורים הם המשגה (האחדה) של צורת החשיבה של ההסתכלויות, כלומר – **המשגה של החלל והזמן.** (בעיקר הזמן). בשביל שנוכל לבצע המשגה של הזמן, צורת ההסתכלות הטהורה, אנו זקוקים לצורת פעילות, שתכיל את הריבוי הטהור של הזמן. הפעילות הזו נעשית ע"י הכוח המדמה הטרנסצדנטלי, שהוא 'עיוור' (בדומה לחושניות). הזמן צריך להיות מאוחד בצורה ראשונית כלשהי. היכולת שמבצעת את האיחוד, היא הכוח המדמה הטרנסצדנטלי. בשביל שנוכל ליצור מושג, ע"י זכירת פרטים ומציאת המשותף, אנו צריכים כוח שיעשה זאת – הכוח המדמה הטרנס'.

מושגי השכל הטהורים - האחדה של האחדה הראשונית שמתבצעת על ידי הכוח המדמה הטרנסצדנטלי. אנו יודעים מהם הסוגים האפשריים של האחדה מאופני השיפוט של הלוגיקה הפורמלית, וע"פ מפת האופנים נגזור את הקטגוריות, מושגי השכל הטהורים.

6.12.2006

ציטוט השיעור: 'הדדוקציה הטרנסצדנטלית היא אחד הטקסטים המורכבים ביותר בתולדות הפילוסופיה,

יש יאמרו האנושות, אם שמתם לב'

היום מסיימים לעסוק בקאנט, בעיקר **בדדוקציה הטרנסצדנטלית**

הדדוקציה הטרנסצדנטלית

אחד הטקסטים המורכבים ביותר בתולדות הפילוסופיה, יש יאמרו האנושות. ממה זה נובע? זה נראה כאילו היה כאן קרב, ואנחנו רואים את השרידים. אנו ננסה לשחזר את הקרב. יש כאן התנגשות של שתי מגמות, שהטקסט מתקשה להכריע ביניהן.

היתה מגמה שהתייחס לביקורת כהמשך המפעל של האימפרציזם הבריטי – העולם האובייקטיבי לא ניתן לנו, אנו יכולים רק לדעת את המבנים של הסובייקטיביות. אנו תמיד 'נתקע' עם אותם המבנים, בשל מגבלות היכולות הסובייקטיביות. וזה מה שקאנט עושה – מתאר את המגבלות הללו. למה קאנט לא אוהב את זה? קאנט רוצה לכונן שוב את היסודות למפעל **הרציונליסטי**, למפעל המדע, המפעל שביסודו מונחת ההנחה שאנו יכולים להגיע לידיעה אובייקטיבית בנוגע לעולם. זה כמובן לא עומד בכפיפה אחת עם הטענה שהוא המשך האימפרציזם.

על כן, בגרסה השנייה, קאנט מנסה לטהר את 'ביקורת התבונה הטהורה', מיסודות שמחזקים את הטענה שניתן לבנות את המבנים הלוגיים מתוך הניסיון (הטענה האימפרציסטית).

איך קאנט מגיע אל מושגי השכל הטהורים (בשני אופנים):

1. דרך הקבלה עם הלוגיקה הפורמלית
2. המשגה של ההאחדה, שהיא הפעילות של הכוח המדמה הטרנסצדנטלי. כוח שמבצע האחדה של הזמן.

עם כן, מקור מושגי השכל הטהורים נמצא בתור הכוח המדמה הטרנסצדנטלי, דבר שאיננו בשכל. מושג הסיבתיות, מיוסד, בעצם על ידי פעילות של הכוח המדמה (דומה לטענה של יום). אם לכאורה זוהי הטענה של קאנט, אז יש כאן סטייה לכיוון המשך תורתו של יום.

על כן, הכל יעמוד או יפול על בסיס הכוח המדמה הטרנסצדנטלי. במהדורה הראשונה, הכוח המדמה הטרנסצדנטלי היא יכולת שלישית, שונה מהשכל או מהחושניות, שמהווה מקור לפעילות השכל והחושניות. במהדורה השנייה, קאנט מוחק כל אזכור לכך שהכוח המדמה הטרנסצדנטלי הוא כוח נפרד, ומעמדו של הכוח המדמה הטרנסצדנטלי נהפך לא ברור כל כך.

בסעיף 10, אומר קאנט כי אנו לא נגזור את הקטגוריות באמצעות טבלת השיפוטים, אלא נשתמש בה 'כמפה'. המקור של הקטגוריות הוא לא טבלת השיפוטים – הוא הכוח המדמה הטרנסצדנטלי, שגם מהותו הוא לאחד, כמו פעילות השיפוט. הכוח שמאחד את הזמן בשביל לאפשר לשכל לעבור עליו, זה הכוח המדמה הטרנסצדנטלי.

עמוד 82 – הגדרת הדדוקציה – 'התשובה לשאלה מה לדינא' – להסביר מדוע אנו בכלל רשאים להשתמש במושג מסוים בתוך תחום. מה נותן לנו יסוד לכך שאנו נשתמש במושג זה. לגבי מושגים אמפריים, הנסיון נותן את היסוד הנ"ל. הדדוקציה הטרנס' – מדוע מותר לנו להשתמש במושגים שמקורם לא בנסיון.

בתוך הנסיון?

עמוד 84 (פסקה 2) – בנוגע לחושניות, היה ברור שהקטגוריות הן תנאי ההכרה החושנית. אבל למה הקטגוריות הן תנאי לחשיבה? למה כל חשיבה צריכה להכנע לסינטיזה שהיא מושגי השכל הטהורים? בזה עסקנו באנאליטיקה – מדוע חשיבת הנסיון צריכה להכנע לסינטיזה של הקטגוריות. אנחנו הוכחנו שלא נוכל לחשוב ללא הקטגוריות, אבל מדוע שכל הדברים הללו יהיו בתוך הנסיון? אני יודע שאני לא יכול לחשוב אחרת, אבל 'מה אכפת להתנסות' מהעובדה שאני יכול לחשוב אותה רק באופן מסוים? למה ההתנסות מתאימה לצורת החשיבה שלי? נרצה להראות עם כן, שלא רק שאנחנו לא יכולים לחשוב אחרת, אלא שחוקיות החשיבה תחייב גם את ההתנסות עצמה. לא רק שלא נוכל לחשוב את ההתנסות בלי הקטגוריות, אלא שההתנסות עצמה תהיה כזאת שתמיד יהיו בה את הקטגוריות (סיבתיות, עצם, ...).

התשובה על שאלה זו, עם כן, תבוא בסעיף 16. 'מן ההכרח 'שאני חושב' יהא עשוי ללוות את דימויי, אחרת הייתי מדמה משהו שאי אפשר לחשבו כלל. על כן, הדימויים שאני פוגש בתוך ההתנסות, הם 'שלי'.

העובדה שיש לנו זמן אחיד, ולא 'אינסוף' זמנים, אינו ברור מאליו, ונגרם בגלל מכניזם מסוים (הכוח המדמה הטרנס').

13.12.2006

תרגול 8

השלמה על קאנט

ראינו שבמהלך של הדדוקציה הטרנס' מוכיח קאנט כי בתוך ההתנסות החושנית עצמה, מעבר ל'חלל והזמן' יש עוד דרך הנתנות, המהווה יסוד לכל חושניות באשר היא – 'האחדה', שמתבטאת בעצמי. יש לנו צורך בכך שהניסיון היא 'מאוחד', שייך לרצף אחד, 'האני'. האיחוד הנ"ל הוא איחוד של הזמן בתור צורת הסתכלות טהורה. הכוח שאחראי על האיחוד הנ"ל הוא **הכוח המדמה הטרנס'**. איך מכך שהניסיון מגיע אלינו מאוחד, אנו יכולים להגיע לתשובה של הדדוקציה, **מדוע יש למושגי השכל חלות בתוך ההתנסות?** ההתנסות, כשלעצמה, לא צריכה להשמע לקטגוריות של השכל, מאחר והיא שייכת לתחום החושניות, לו יש חוקים משלו.

עונה על שאלה זו קאנט ידידנו, כי התשובה היא ששתי הפעולות הן פעולות של ההאחדה (ע"י הכוח המדמה הטרנס', או על ידי השכל (איחוד מסדר שני), או ע"י המשגה), ועל כן הן נענות לאותן חוקים. מאחר וההתנסות, מכוח הדרישה העצמית שלה, דורשת את ההאחדות שלה ע"י פעילות הכוח המדמה הטרנס', היא תהיה כפופה לקטגוריות, שהן בעצם המשגה של האופנים הבסיסיים של האיחוד של אותו הכוח.

אפשר להגיד, שמול 'האני החושב' שיש אצל דקארט, אצל קאנט יש את ה'אני המאחד'. הסובייקט אצל קאנט קיים רק בתור מאחד.

הגל

כמעבר בין קאנט להגל, אפשר להגיד שהפנמנולוגיה תנסה להציג את המעבר בין 'פנים' ו'חוץ' כמהות, כסובסטנציה. ההקדמה לפנמנולוגיה נכתבה אחרי כתיבת הספר, ומהווה תקציר שלו.

ההקדמה לפנמנולוגיה מציגה 3 נושאים עיקריים:

1. הדרישה של הפילוסופיה כשיטה, כמדע – דרישה לסוג חדש של רציונלית, שהיא מצד אחד תישאר רציונלית, אבל מצד שני, תהיה משוחררת מהאופן הבלתי נמנע והמקובע של הרציונליות. רציונליות שלא נותנת דין וחשבון על התוצאה, אלא על התהליך. (עמ' 60)
2. תיאור של מצב הרוח בזמנו של ההגל (תחילת המאה ה-19), שהגל טוען שבגלל שהרוח נמצאת במצב זה, הדרישה הקודמת, של הופעת הרציונליות החדשה, של 'הידיעה המוחלטת', מגיעה. הרוח נמצאת במשבר, שבגללו היא לא יכולה להתקיים באותה צורה שהיא התקיימה עד כה. משבר זה מונע את המשך הפילוסופיה, הרציונליות, הידיעה, בצורתה עד כה, אבל מצד שני, מאפשר רציונליות / פילוסופיה / ידיעה מהסוג החדש – פילוסופיה כשיטה, פילוסופיה כמדע. **המשבר הופך לגאולה, שכן הפילוסופיה החדשה הזו זה מה שהפילוסופיה תמיד רצתה.**

3. 'העצם כסובייקט' – זוהי הדרך להגיע לפילוסופיה החדשה שתוארה לעיל, להתגבר על המשבר שתואר לעיל. הדרך היא לחשוב את המוחלט כסובייקט, ולא רק כעצם.

עמ' 60 – הפילוסופיה צריכה להפוך למדע, מ'אהבת הדעת' ל'דעת בפועל'. לא צריך לדעת רק את התוצאה, אלא גם את הדרך. היחס בין הפילוסופיה כמדע לפילוסופיה עד כה, זה יחס של מימוש. עד כה פילוסופיה היא 'אהבת החוכמה' – תוך כדי הנחה שאי אפשר להגיע אל החוכמה בפועל. (מי שנמצא במצב של 'אהבת החוכמה' – אין לו את החכמה, ע"פ הגל. נשים לב להבדל מול ה'אהבה' של שפינוזה, שאפשר להגיע אליה). המושא של הפילוסופיה תמיד היה ניתן כמשהו חמקני, אומר הגל. 'פילוסופיה צריכה להפוך לסופיה' (דעת), והפילוסוף לסופיסט (בעל דעת). סופיסט הוא מי שלא רוצה להחזיק במצב ההתחמקות. הגל מציג סופיסט לא 'כאוהב שלא הצליח', אלא כ'אוהב שהצליח' להגיע למושא האהבה, הדעת.

אפשר להשוות את האידאל ההיגליסטי למצב הנירוונה הבודהיסטי – האם נמצא במצב של מנוחה מוחלטת, כמו בודהה, או שנהיה במצב 'שההתחמקות עצמה' תהיה אצלנו. היגל אומר כי המדע החדש שלו יצליח להגיע למושג שהפילוסופיה רודפת אחריו בלי סוף, ומתוכו נסקור שיכלול את כל ההתחמקויות שהיו עד כה (הפילוסופיה עד כה). ה'סופיה' של הגל כוללת את כל הפילוסופיה.

הגל אומר כי הצידוק לתהליך שתואר לעיל הוא בכך שמראים כי הגיע הזמן לעשות כך.

עמ' 63 – מצב הרוח כיום הפוך למה שהגל רוצה. הרוח כיום היא דורשת בדיוק את ההפך מהמדעיות – ידיעה בלתי אמצעית של המוחלט (הכוונה היא לרומנטיקה שהיתה חזקה בזמנו – עמדה שמעדיפה את הרגש על הפעילות האינטלקטואלית). לכאורה, אומר הגל, 'אני רוצה את המדע החדש' – למרות הסתירה שלו עם הרוח של זמננו (הגישה ההווייתית, הבלתי שכלית).

20.11.2006

היגל מציע סוג של ידיעה חדשה, של מדעיות חדשה – שהוא קורא לו 'ידיעה אבסולוטית'. מצד שני, אומר היגל, נוכל להבין את טיבה של ידיעה זו, את הצורך בה, מתוך הבנה של מצב הרוח, מצב התודעה של זמננו. המצב הוא מצב של משבר - אין אפשרות להמשיך מה שהיה לפני כן, שגורם למשבר, ואין אפשרות לחזור – אבל יש אפשרות חדשה, של ידיעה מסוג חדש – של הידיעה האבסולוטית.

המשבר נובע מכך שהידיעה, הרציונליות מהסוג הישן הפכה לבלתי אפשרית, בשל קאנט. הידיעה שהיגל מציע היא פתרון למשבר. מכך עובר היגל להבנת העצם כסובייקט – הבנה זו מאפשרת להתגבר על המשבר, ולדעת, כשאנו יוצאים מההנחות לכאורה שאי אפשר לדעת. מאפיין ברור של הידיעה החדשה הוא הבדל מהותי מול הידיעות הקודמות - הוא מאפיין של מימוש.

הגל אומר 'אינני רוצה לעסוק בפילוסופיה, אני רוצה לעסוק במדע' – אני רוצה להציע לממש את מה שהפילוסופיה (שאיפה לידע) ניסתה להשיג, ולא הצליחה. זו תהיה ידיעה אבסולוטית, ידיעה מוחלטת. 'לא פילוסופיה, סופיה'

היגל טוען שהמערכת שהוא מציע, הוא להיות עם מושא השאיפה של הפילוסוף (הרדיפה אחרי הידיעה), לא לוותר על התהליך של מאמץ השגת הידיעה (שכן המאמץ הוא עצמו מטרה), אבל גם להיות עם הידיעה. אם נמשיל את הפילוסוף כמי שרודף אחרי אהובת ליבו ולא משיג אותה, ואת הסופיסט במובן השלילי כמי שמשיג אותה ולא אוהב אותה יותר, אז היגל רוצה להשיג, ולהמשיך בתהליך החיזור והאהבה.

היגל אומר שלכאורה, הרוח נקלעה למצב רע, שהוא ירפא. המצב שהרוח נמצאת בו הוא שהיא רוצה משהו שהוא הפוך לידיעה. (עמ' 63). היגל אומר כי שיש דרישה רומנטית שמאפיינת את מצב הרוח בזמן הנוכחי – להגיע לידיעה באופן לא אמצעי, באופן מיסטי, 'להשתמש ברגשות, לא בשכל', ויצא נגדה. היגל טוען שדריזה זו היא סימפטום של מחלה כוללת – והיגל ימצא את ה'מחלה', את המצב, ואת הפתרון אליו – הידיעה המוחלטת.

הרוח ניהלה במשך תקופה ארוכה חיים העצמותיים, חיים של 'פיוס עם המהות הנוכחת'. הרוח חרג מתוך החיים הללו. הרומנטיקה מגיעה בשל החריגה הזו. כדי להבין זאת, עלינו להבין את אופן קיומה של הרוח. היגל אומר כי בעצם, אופן קיומה של הרוח הוא להציב את עצמו, לבטא את עצמו במשהו. הרוח קיים ע"י כך שהוא מבטא את עצמו באישוהי צורה. הצורה הנ"ל היא עצם, המהות הנוכחת.

ניתן להקביל את הרוח, ל'אני' – אני לא מה שאני כותב, או מה שאני עושה ברגע נתון – 'אני' זה כל אלה ביחד. הסובייקט, 'האני' מציב את עצמו וחוזר לעצמו. 'האני' שקול לכל הצורות בו הוא מבטא את עצמו. הסובייקטיביות על פי היגל, זה אופן הביטוי באחר, וביטול הביטוי הזה.

'חיים עצמותיים', 'פיוס עם מהות', אצל היגל, זה התוצר. האיפיון המרכזי של העצם זה להיות נוכח, להיות מוגדר. כל תוצרי הפעולות שלי. אובייקט ש'תקוע בחיים העצמותיים', משמע שהוא מזהה את עצמו

עם צורה מוגדרת וקבועה של קיומו. הוא 'מתפייס עם המהות', בכך שהוא מוכן להכיר את עצמו בתוך אחד מביטוייו. 'אני סטודנט באוניברסיטה' או 'אני צייר'.

היגל אומר, כי יתכן (וזה המצב התמידי) שאני לא מזדהה עם החיים העצמותיים – 'אני לא מורה לפילוסופיה' (יש בי עוד). 'אני לא מה שאני עושה כרגע'. בד"כ, אני חושב 'עכשיו לא הצלחתי לבטא את עצמי, אבל עקרונית אני יכול לעשות זאת'. אבל, אני חושב כי באופן עקרוני, ניתן למצוא את ההגדרה, או את הצורה הקבועה, שבה הכוליות שלי תבוא לידי ביטוי.

כשהיגל טוען שצריך לראות את העצם כסובייקט, אזי הוא מתכוון שצריך לראות את תהליך הביטוי.

המשבר שהיגל מדבר עליו נובע מכך שהרוח הפסיקה להסתפק בחיים העצמותיים. **הרוח הבינה שהיא אינה יכולה לבטא את עצמה בשום אופן עצמותי.** הפיוס איננו פיוס עם מערכת קונקרטית. הרוח מתפייסת בד"כ עם הרעיון שהיא יכולה למצוא לעצמה מקום בתוך מערכת נורמטיבית כלשהי. המשבר שהיגל מדבר עליו הוא חוסר אפשרות של ה'משבר הפורה והמניע' – שהניח את התקווה שבאופן עקרוני ניתן למצוא לרוח מקום במערכת נורמטיבית כלשהי. המשבר העקרוני 'של סוף ההיסטוריה' הוא שאין תקווה למצוא את מקום הרוח, והרוח יודעת שהיא לא תהיה זהה לעולם לביטוייה העצמותיים, שהבעיה היא בעיה אמיתית. הבעיה היא לא שמערכת הנורמות של הדת הנוצרית איננה טובה, אלא שכל מערכת נורמות שאבנה תהיה לא מספקת. דבר זה כמובן יגרום להפסקת הבניה.

מכך נובעת הדרישה להתחברות אינטואיטיבית, 'להתחברות' סטייל ניו אייג', להבדיל מהידיעה הדיסקורסיבית, שראינו שהוא לא יהיה זהה עם הרוח.

נשים לב כי היגל יגרור לניהיליזם מאוחר יותר.

ניזכר איפה אנו נמצאים כרגע (מהתרגול הקודם) – הרגשה של סוף ההיסטוריה, אין מה ליצור, כי אי אפשר ליצור תשובה יותר טובה (בגלל קאנט). עד כה, חשבנו שאפשר ליצור באופן עקרוני מערכת ערכים טובה יותר, אבל עכשיו אנו נמצאים במשבר בלתי אפשרי - עברנו את הנאיביות שלוותה את ההיסטוריה. הרוח יודעת שהיא לא תהיה זהה לצורה קבועה – בגלל שהיא יצאה מצורתה העצמית, היא יודעת את עצמה.

התיאור של המצב המודרני מביא למסקנה שהבעיה במצב המודרני היא שהרוח יודעת את עצמה, כלומר – שהיא לא יודעת את עצמה. היא צריכה להבין שהיא יודעת זאת. (ברמן אמר כי 'ההבדל בין להיות בגן עדן או בגהנום הוא עניין של ידיעה'). היגל יאמר, כי אנו נמצאים בגן עדן, בידיעה האבסולוטית, רק צריך לדעת את זה. זה לא פשוט כל כך, אמנם – שכן אנו צריכים לצאת מהמצב הטבעי של התודעה.

הרוח נמצאת במשבר מכיוון שהיא לא יכולה להמשיך לדעת את עצמה בצורה הישנה. הצורה הישנה הזו היתה לא משהו - נאיביות, הטעיה עצמית. מצד שני, היא לא שינתה עדיין את המונח שלה בנוגע ל'לדעת'. היא צריכה לשנות את ההנחות שלה בנוגע למה זה להיות קיים. **הרוח צריכה להפסיק להתייחס אל המוחלט כאל עצם, אלא תתחיל להתייחס אל המוחלט כאל הסובייקט.**

מדוע התפיסה הלייבנציאנית – סובסטנאציה כמהות של האובייקט, לא מהווה על פי היגל את המהפך שהוא חושב שצריך לבצע? הרוח נתפס במחשבה הלייבנציאנית בתור משהו שיכול להיות ניתן באופן בלתי עצמאי. באופן עקרוני, המהות של המונאדה אלו הפרדיקאטים שלה. היגל יאמר כי גם עמדת לייבניץ וגם עמדת יום הן הפשטה של המציאות של הרוח, והיש בכלל, כפי שהיא נתונה. שתי העמדות הללו הן שתי קצוות של **התהליך**, שהוא המציאות. הקצוות לא יכולות להיות נפרדות לתהליך.

המציאות, יאמר היגל, אמצעית, ועל כן כוללת את אי האמצעיות. לכן צריך לתפוס את המוחלט לא רק כסובסטנציה, אלא כאובייקט.

עד כה, הרוח עושה הפרדה בין תהליך הידיעה לבין היעד. היא חושבת שהתהליך והיעד הן דברים שונים. הרוח תמיד שקועה בתוצאה. אנחנו ננסה להגיע למערכת קונספטואלית שתאפשר להחזיק את התהליך כולו, לא רק את התוצאה. פירושה יהיה להבין את הכוח, ההכרחיות שדוחף את הרוח לעבור מפיגורה אחת לשניה במהלך ההיסטוריה.

הרוח, ע"פ היגל, תמיד שוללת את מה שהיא מכירה – מציבה אובייקט, ואומרת ש'זה לא אני'. בידיעה האבסולוטית, הרוח תבין את זה, ותבין את עצמה כתהליך. כשהיא תשלול גם את זה, היא תהפך לסובסטנציה. אפשר לומר כי 'ההסטוריה לא נגמרה בגלל היגל' – הפילוסופיה ההיגליאנית התגלתה כצעד נוסף בהיסטוריה.

הידיעה הממשית היא הידיעה שהיגל רוצה להגיע אליה – שלא מפרידה בין מושא הידיעה לבין הידיעה עצמה. המהלך שהיגל רוצה לעשות הוא לקחת את הידיעה הטבעית, ולהראות כיצד היא הופכת לידיעה ממשית. **הפנמנולוגיה הוא המהלך שבה הידיעה הטבעית הופכת לידיעה ממשית.**

אומר היגל שהתודעה הטבעית תתגלה במהלך הפרזנטציה (הפנמנולוגיה) בתור מושג בלבד של הידיעה.

10.1.2007

היגל אומר שהפחד לטעות הוא הטעות הגדולה ביותר. האמת היא אחד עם תהליך הכרתה, ולא נפרדת ממנה. האמת מורכבת מרצף של טעויות – אין אמת פרט לרצף זה. האמת היא הכוליות של התהליך לגילויה – היא התנועה. השאלה היא האם אנו יכולים זאת על פי משל הפיל – מיששנו אותו מכל הצדדים, אבל אנחנו לא יודעים מה הוא.

המציאות כולה אינה אלא שרשרת של טעויות.

מהי הרוח? הרוח היא לא סובסטנציה. מהותה הוא לגלות את עצמה.

ננסה להתבונן ולבחון כיצד היגל יוצר את המושג של 'ידיים שמציירות את עצמן', ה'רוח'. היגל טוען שהאמת שהוא מגלה היא אמת של תנועה. כלומר, הרוח אינה זהה לאף אחת מהעמדות שהיא נמצאת בהן במהלך ההיסטוריה. היא הכוח שגורם לעבור מעמדה לעמדה. כשאנו מכירים את האמת המוחלטת, את הרוח, על ידי כך שאנו סוקרים את מכלול הטעויות שהרוח עוברת דרכה, אנו מודעים לכוח שמחבר בין המעברים הללו. הכוח הנ"ל אינו שרירותי – הוא מקובע על ידי חוקיות.

מה החוקיות הזו? זוהי חוקיות שתנסה לשתף בין ההכרה לבין החופש. בין מיצוא (מאמצעיות) לבין חוסר המיצוא.

התודעה תוביל את עצמה אל הידיעה המוחלטת. כדי להגיע אליה, יש להתבונן בתודעה, ובמה היא יודעת ולא יודעת על עצמה.

הדיאלקטיקה של העבד והאדון היא של התודעה העצמית – העבודה שהעבד עושה בשביל האדון היא העבודה האמיתית – מאפשר לאדון לראות את עצמו כתודעה עצמית. מלכתחילה, יש לתודעה העצמית איזושהיא בעיה, ולכן היא זקוקה לעבד הזה.

ההכרה זקוקה למודעות אחרת שתאשש אותה. היגל אומר שעברנו עכשיו למצב חדש – לעמדה הכרתית אחרת, שתופשת כסובסטנציאלי משהו שונה מרצונות ההכרה שבחנו אותם בפעים הקודמות. דווקא כאן, בצורה החדשה של ההכרה, תוכל להפוך למושא של ההכרה את האמת. הצורות הקודמות התקדמו לזה באופן הכרתי, ואנחנו נגיע אליה. האמת היא אחדות המציאות ואי המציאות.

17.1.2007

הודעה:

העבודה תינתן לפעם הבאה. תהיה גדולה יחסית – וזמן ההגשה תהיה בערך שבועיים אחרי התחלת הסמסטר הבא. בערך 5 – 6 עמודים.

היום נסיים את האדון והעבד של היגל, ונעבור למרקס.

היגל צריך, לדעתו, כדי להגיע לידיעה המוחלטת, למצוא את החוקיות של ההתהוות – למצוא חוקיות בה המגדיר והמוגדר יגדירו אחד את השני. לדעתו, תתקיים הגדרה הדדית מתמדת בין השניים.

הדיאלקטיקה של העבד והאדון היא שלב מכריע בכך, בה המגדיר והמוגדר מחליפים תפקידים.

הרצון, של הרוח, היא הכרה של האחר. רצון זה הוא מניע ההיסטוריה.

נשים לב שהמניע העיקר של הביקורת העיקרית של מרקס הצעיר על הדיאלקטיקה של היגל, שאכן היגל מביע באופן ראוי את הרעיון שהמגדיר והמוגדר מגדירים אחד את השני. אבל, לדידו של מרקס, היגל מפספס את היעד – שהוא צריך להיות שהאמצעי והבלתי אפשרי יהיו משותפים. היגל חוזר לדעתו של מרקס אל המטאפיזיקה הישנה. הוא חוזר אל ההפרדה בין הידיעה לבין מושאה. מבחינת מרקס, הפילוסופיה ההיגליאנית מנסה לקבוע את ההיסטוריה, במקום להקבע. הוא חוזר אל סוג הפילוסופיה של הפיל (ראה את משל הפיל מפעם קודמת). היגל יוצר פיל חדש.

הביקורת היא בזה שהשיטה יכולה להיות השיטה המוחלטת, להגיע אל המשבר בהיסטוריה, רק אם היא תדע את החוק של המעבר בין שלבי התודעה, אבל היא יכולה להיות פתרון רק אם המעבר הזה לא יוסבר כביטוי של עצם, חוקיות, שבאופן עקרוני, קיימת בצורה בלתי תלויה אל התהליך.

מרקס לא טוען כי 'הרוח אינה קיימת, והחומר קיים'. הוא אומר שאם רוצים להגיע לתוצאה שהיגל רוצה להגיע אליה, אז צריך לחשוב על יחסים שונים בין הרוח והחומר.

בפעם הקודמת אמרנו שהיגל רוצה שנראה שהשיתוף בין האמצעיות לבין האי אמצעיות, הוא האמת הפנימיות של המציאות בכל צורותיה, גם בצורותיה הפשוטות ביותר. הוא לא רוצה להנחית עלינו את חוקיות זו, ולומר לנו כי 'זוהי האמת' – כי אז הוא יצטרך להוכיח זאת, אלא להראות כיצד המציאות עצמה, שחושבת שהמציאות היא משהו ניתן, והידיעה היא תוספת, כבר מצויה, בצורה אימלציטית, הידיעה שהאמצעי והבלתי אמצעי קשורים זה בזה.

היגל מתאר 3 שלבים בהתפתחותה של התודעה העצמית – שבכל אחד מהם מנסה האמת הפנימית להפוך עצמה לתוכן תודעתה. היגל מצד אחד עושה מהלך דומה למהלך הקרטזיאני – 'יש לי תודעה פשוטה, שרואה בקבוק, וחושבת שהוא ניתן לה באופן בלתי אפשרי. אבל, ע"פ קאנט, אני זקוק לכל המערכת של ההנחות הטרינסצדנטליות. לכאורה, כדי שהתודעה תאמת לעצמה את המודעות החושנית, היא זקוקה לכל המערכת של האמצעי והבלתי אמצעי שהפנומולוגיה מפתחת.' ההבדל המהותי בין היגל לקאנט הוא שאצל קאנט הפילוסוף, קאנט, מגלה את כל המהלך שעשתה התודעה הטבעית. אצל היגל המצב הוא שונה – היגל אומר שלמרות שהתודעה היום יומית אינה מודעת למה שמהווה תנאי לכך שהיא תוכל לתפוס את מה שהיא תופסת, לקבוע כקיימים את האספקטים שהיא קובעת בתוך העולם, היא מוטרדת באופן עמוק מכך שהאספקטים הנ"ל כיום.

אי הנחת הזה של התודעה היא מה שגורם לתודעה לעבור משלב אחד לשני, ולגלות את כל המערכת של ההתניה, של מה שדרוש כדי שתוכל לדעת את אשר היא יודעת.

כאשר אני מכיר משהו, אז מושא ההכרה נמצא מבחינתי בתוך העולם. והאקט שלי מגלה את קיומו. זוהי מהותו של **אקט הידיעה**. **אקט הרצון**, כשאנו רוצים משהו, מניח שיש את המצב הנתון, שבו הארנבת (שרוצים לאכול) רצה לה בשדה, שזה המצב המצוי, ויש את הרצוי – שהיא תהיה בכיטני, תהפוך לחלק

ממני. אקט הרצון, כחלק מהמבנה שלו, כולל את הפיצול של מושאו – החזקה של המושא בצורה שבה הוא ניתן בעולם (הארנבת בשדה), והוא מחזיק את הצורה הפוטנציאלי, הרצוי(הארנבת בבטן).

הרצון הוא צורה שבה אני מחזיק בתוך המציאות במשהו שאיננו ניתן. צורה שבה אני יכול לתפוס את הפיצול בתוך המציאות. רצון מכיל בתוכו 'אי נחת'.

מהו רצון? הצורה שבה בתוך המציאות נכנס משהו שאיננו חלק מהמציאות – לדוגמא, הטעות הקרטזיאנית.

מהו כוח? כוח הוא דבר שאיננו במציאות. כוח מבצע פעולה של שלילה – אנו צריכים לתפוס משהו שאיננו במציאות.

הפער בין האמצעי (ארנבת בשדה) לבלתי אמצעי (ארנבת בבטן) נהפך לחלק מהעולם. אומר היגל – יש בעיה פנימית בצורת הקיום התודעתית של הרצון, שמכוונת אל הפער הזה, בין המצוי והרצוי. בשביל שהרצון יוכל להתממש, המושא שלו צריך להיות רצון.

לדוגמא – חיפוש אחרי אהבה. אני רוצה שאחרת תרצה בי. מושא הרצון האחר הוא הרצון. לרצות רצון של אחר זה לרצות בהכרה.

הבן אדם הוא כמו זאב, אבל שרוצה שמישהו אחר יכיר בו. אדם רוצה לאכול דבר בגלל שאחרים רוצים לאכול אותו. אני רוצה לאכול ממסעדה יוקרתית כדי שיכירו בי אחרים.

מהו בשביל הרצון להתממש? להגיע למצב שהרצון מתקיים. אבל זה גורם לבעייתיות – כי אז נעלם הרצון. כשהרצון מתחיל להיות קיים הוא מפסיק להיות קיים. (היה לך רצון לאכול – אכלת. עכשיו כבר אין לך רצון לאכול). על כן, הרצון לא יכול להתממש (כי אז הוא יעלם).

לדידו של היגל, אני לא באמת יכול להחזיק בפער הזה שמהווה הרצון – אם ממשיכים במשל הזאב – או שאני זאב שלא אכל את הארנבת, או שהתחיל לאכול את הארנבת. ע"פ היגל, רצון שלא ממומש אינו רצון. ורצון ממומש גם איננו רצון. אם הרצון מתממש, אז האני מתבטל – כי אני מתבטא ברצוני.

היגל רוצה להגיע למצב בו הרצון המתממש אינו מתבטל את עצמו – שהרצון יהיה קיים לאחר מימוש. **האני איננו אלא הפער בתוך המציאות – בין הרצוי והמצוי.**

מדוע איננו יכולים להחזיק ברצון בלתי ממומש? כי בשביל זה, אנו צריכים להיות בני אדם. אצל חיות, או שהרצון מתממש או שהוא מתבטל. או שהזאב אוכל, או שהוא מת. הצעד הבא שהיגל עושה הוא לומר שבגלל הבעיה הנ"ל, שהרצון, בשביל להתקיים, צריך תמיד לממש את עצמו, יהפוך את עצמו למושא של עצמו. הרצון ירצה לזכות במושא של רצון אחר. כדי שהרצון יתקיים באמת בתור רצון, ולא להעלם במימוש, אזי הרצון מוכרח להיות רצון של הרצון. הרצון חייב לבחור במושא שלו רצון אחר.

הדרך היחידה שהרצון לא יתבטל כאשר הוא מקבל את מושא רצונו, זה אם הוא צריך כל הזמן את מושא הרצון השני.

לסיכום, בשביל שתוכל להתקיים תודעה עצמית, צריך להיות מצב פרדוקסלי – שבו החפץ יבוטל ולא יבוטל בבת אחת. וזה בדיוק מה שקורה לפי היגל ביחסים בין העבד לאדון. (ראה שיעור – העבד שומר על החפציות, האדון מבטל זאת).

היגל אומר שמה שקיים כאן באמת בתור תודעה זה לכאורה האדון, אבל רק בגלל שהעבד מחזיק את העבד בחפציותו. אבל לכן התודעה של העבד היא באמת התודעה של האדון. הוא יכול לקחת את שתי התודעות ולהפוך אותה לתודעה אחת, משותפת.

תרגול 14 תרגיל מסכם

- החומר יהיה בשירותי הצילום החל מיום ראשון הקרוב.
- אימייל של יואל – yoel.regev@gmail.com

פעם שעברה העירו כי הסיפור של היגל נראה מנותק לגמרי מהמציאות. יש כאן אלמנט מיתולוגי חזק. מרקס מנסה במונח מסוים לסכם את המאמץ שהסתיים בהיגל – ולבצע דמיתולוגיזציה של הפילוסופיה ההיגליאנית, להוריד אותה לארץ.

הוא מנסה, לטענתו, להעמיד את הפילוסופיה ההיגליאנית על רגליה, במקום על ראשה. על פי היגל, התנועה של הרוח היא האמת של המציאות.

מרקס טוען שכבר במתודה הדיאלקטית יש סוג של כפילות, שלא נותן לה לתפקד כפי שהיא צריכה לתפקד. הדיאלקטיקה ההיגליאנית לא מספיק דיאלקטית, לא מספיק שלילית – לא מצליחה לשמור על האמצעיות, על המיצוע, כעל מהות המציאות, על מהות האדם.

היגל מאמין בעבודה וביצירה עצמית מתמדת כמהותו של האדם- הסובייקט הוא היציאה המתמדת, השליליות הטהורה. מרקס טוען, שהיגל עצמו, לא צריך לצמצם את הפעילות הזו של היצירה העצמית של האדם במחשבה, אלא לחשוב את המהות הזו של האנושיות כעבודה.

מרקס טוען שאפשר לשנות את החפציות, את המושאיות, בצורה שהיא לא תהיה בעלת אופי מנוכר ומנתק את עצמה מהפעילות של השימור ושל השלילה, אלא תשמור בתוך עצמה את המומנט של השליליות.

מרקס, ושאר ההיגליאנים הצעירים, מנסים לטעון שמרכיב הרוח והמרכיב של חשיבת האדם כיציאה מתמדת ממה שהוא, אינן קשורים זה לזה, ולא נובעים זה מזה.

מהו תהליך העבודה? הוא שונה מיצירה. מרקס יגיד **העולם צריך להפוך כך שכל עבודה צריכה להפוך ליצירה.**

מה ההבדל בין יוצר לבין סתם עובד? היוצר מוצא את עצמו בתוך יצירתו, מבטא את עצמו בתוכה. הביטוי הזה גם משנה אותו.